Snitt A-A 1:100

Snitt B-B 1:100

Nytt liv på Gjønnes

transformasjon av Gjønnes gård

diplomoppgave våren 2012
veileder: Fredrik Lund
Mikkel Haavaldsen

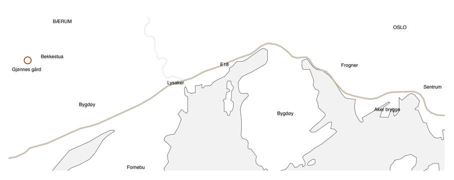

Situasjonsplan 1:2000

Introduksjon

På Gjønnes gård ved Bekkestua i Bærum ble gårdsdriften lagt ned for flere tiår siden. Siden den gang har deler av bygningsmassen blitt benyttet som kontor- og lagerlokaler. Slettene som slynger seg rundt gården, der det tidligere skinte fra høyt, gyllent korn har vært leaset av en ferdigplenleverandør.

Siden 70-80-tallet har Bekkestua i likhet med mange forsteder til Oslo hatt en kraftig utvikling, og spiller i dag en viktig rolle som lokalt handelssentrum og trafikknutepunkt. Det som tidligere var "landet" er i ferd med å smelte inn i en urban situasjon.

Som følge av byers utvidete fotavtrykk blir historisk rurale strøk mer sentrale. Ekspropriasjon av jordbruksareal, ofte med mindre attraktive formål som parkeringsplass, kjøpesenter eller veiutbygging, er for mange bønder en reell trussel.

I 2009 ble det inngått en avtale mellom Bærum kommune og gårdens grunneier som forsegler jordbruksarealets nære fremtid. 1/3 av de 150 målene blir bygd ut med boligformål mens det resterende området blir opparbeidet til offentlig park.

Det har lenge vært klart at gårdens fremtid ikke involverer matproduksjon. Med parken påbegynnes et nytt kapittel i Gjønnes gårds og jordenes historie, og bygningsmassen bør følge etter.

I oppgavens program har jeg valgt å adressere et tema som fikk mye mediaoppmerksomhet i fjor vinter. Det kom frem at HVPU (Helsevernet for psykisk utviklingshemmede) -reformen fra 1991, som hadde som formål å forbedre tilværelsen til psykisk utviklingshemmede, var totalt feilslått. Mer konkret gikk det ut på at ansvaret ble overført fra fylkeskommunen til kommunen, slik at flere kunne flytte ut av institusjoner og inn i egne boliger i sine hjemkommuner. Resultatet viser at mange hjemmeværende utviklingshemmede i dag står på venteliste til egen bolig, på tross av at flertallet av de som bodde på HVPU-institusjon nå har bolig. I tillegg er fritidstilbudet blitt redusert, og mange får tung medisinering uten diagnose.

For å begrense en svært kompleks tematikk dreier oppgaven seg om mennesker med lettere psykisk utviklingshemning. Denne gruppen utgjør rundt 85 % av de psykisk utviklingshemmede i Norge, og i mange tilfeller vil en person med lett psykisk utviklingshemning være i stand til å arbeide, ha sosiale forhold og leve selvstendig. I dag er det likevel slik at flertallet blir møtt med stigmaer og forutinntatte meninger om individets muligheter, og det er liten kunnskap blant befolkningen om det store spennet som befinner seg innenfor begrepet utviklingshemmet.

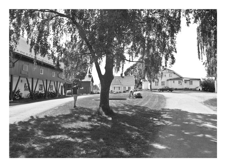

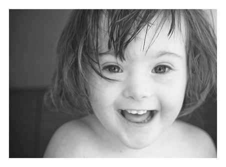

Situasjon

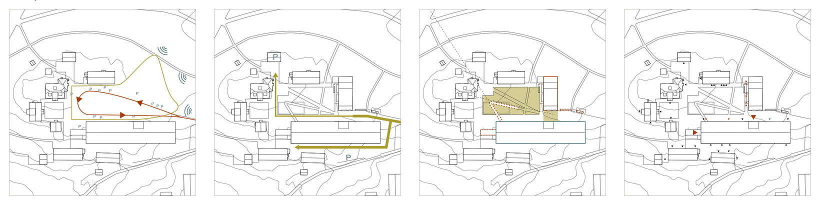

Hva er problemet?

Gjønnes gård har et åpent firkanttun, den vanligste tunformen på Østlandet. Idag ligger det en trafikkert vei i umiddelbar nærhet, og mye trafikkstøy trenger inn i tunet. Når Gjønnesparken åpnes for publikum vil dette medføre ytterliggere press mot gården. Dette, i tillegg til kjølig trekk fra nord, gjør det naturlig å orientere ny bygningsmasse slik at tunet lukkes.

I dag er tunet dominert av biltrafikk. Beboerne og kontorleietakerne parkerer utenfor inngangsdøren, og sportsagenturene som holder til på låven medfører daglig varetransport med større kjøretøy.

Et betongelement ved hovedinngangen til tunet og den nye bygningen skaper en gradvis og klar overgang mellom ut- og innsiden. Varetransport begrenses til utsiden av tunet og baksiden av låven. Klare skiller/kanter tydeliggjør kjørbare og ikke-kjørbare overflater.

Hva er nytt?

Oppgaven omhandler hovedsaklig to bygninger; én ny og én gammel. I den eksisterende, låven (i blått) er det skapt rundt 50 arbeidsplasser for ansatte og arbeidsledere, fordelt på et treverksted og et ski/sykkel-verksted.

Den nye bygningen (i rødt) inneholder 5 leiligheter og én større enhet som eies i fellesskap.

I tillegg til de to bygningene er det lagt inn noen nye elementer i situasjonen; en rampe i tunet, et betongelement ved hovedinngangen til tunet og en ny låvebro som erstatter dagens falleferdige eksemplar. Rampen er utformet slik at sikten fra våningshuset til "forplassen" bevares, samtidig som den peker mot "festplassen" i parken.

Adkomstmønsteret, det at bygningene har innganger fra tunet, bevares i låven og den nye bygningen. I tillegg til å benytte noen av de eksisterende åpningnene i låven etableres to hovedadkomster i forbindelse med de to verkstedene.

Hovedinngangen til treverkstedet er fra forplassen. Økonomiinngang ved siden av forhindrer varetransport i tunet.

Hovedinngang til ski/sykkel-verkstedet henvender seg mot parken. Tanken er at bedriften vil drive utleie av sykler/ski/skøyter som kan benyttes i parken, der det lages langrennspor og skøytebane om vinteren.

Leilighetene i boligbygningene har individuelle innganger, som i tillegg til å samsvare med tradisjonen er svært viktig for følelsen av å bo i egen bolig.

Snitt C-C 1:100

Våre små søsken

Vi har en liten søster
Vi har en liten bror
Som er litt anderledes
Enn andre barn på jord.

De kom til denne verden
- det vanskelige sted -
Med mindre håndbagasje
Enn vi er utstyrt med.

Vi voksne er så kloke
I mening og i ord
Vår lille bror og søster
Blir aldri riktig stor.

Vi har vår eng og åker
Vi har vårt kjøpmannskap
Og vi beregner livet
I vinning og i tap.

Det er så lett å skubbe
De små og svake vekk
Og la dem stå tilbake
Med hjelpeløse trekk.

Det er så lett å glemme
Når siste båt skal gå
Må alle passasjerer
La all bagasje stå.

Inger Hagerup

Låven

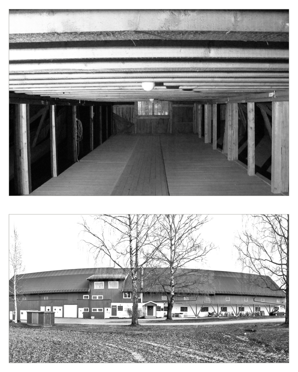

Hva er bevart?

Bygningen består av forskjellig murverk og bindingsverk. Dyrene befant seg der det er mur, og det er følgelig gode lysforhold i disse partiene. Materialet spiller en viktig rolle for bygningens stivhet og brannsikkerhet, og det er derfor gjort små inngrep i murverket.

Bindingsverk

Hva er tatt ut?

Historien har lagvis satt spor i låven, og det er i dag vanskelig å danne seg et bilde av rommene slik de en gang var. Nye gulv og vegger skjuler de store rommene, og orienteringsevne og sirkulasjon er kraftig svekket. Prosjektets konsept går ut på å bringe frem den opprinnelige konstruksjonen, den som er nødvendig for å holde skallet oppe. Dette lar seg gjøre ettersom gulv og vegger som er satt opp i ettertid har sin egen konstruksjon. Trevirket brukes på nytt i ny konstruksjon og kledning.

Hva er satt inn?

I første omgang må bygningen tettes og isoleres, låven og låvekledningen er skapt for gjennomtrekk. For å fremheve den merke, autentiske konstruksjonen kles bindingsverksvegger og himling med lys finér av bjørk. Plateklednigen danner en homogen, organisk og lys flate som i tillegg virker avstivende.

Programmet som er valgt krever åpne, fleksible areal i tillegg til mindre lukkede rom med høyere grad av privathet og mindre støy. De lukkede rommene settes inn som hvite bokser som føyer seg etter den eksisterende rytmen i bygget. En bevegelsesakse i låvens lengderetning etableres i to etasjer, i andre etasje som referanse til kjørebroen.

Ski/sykkel | Treverksted

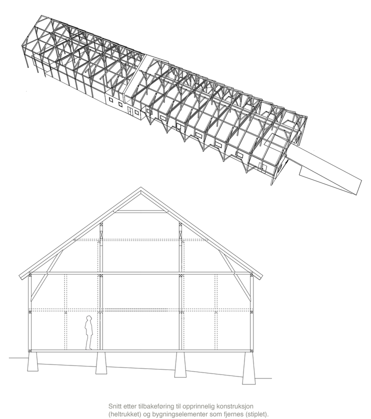

Snitt etter tilbakeføring til opprinnelig konstruksjon (heltrukket) og bygningselementer som fjernes (stiplet).

Hva er viktig på en arbeidsplass for psykisk utviklingshemmede?

Undersøkelser viser at psykisk utviklingshemmede trives best på arbeidsplasser der det er produksjon. I låven har det derfor vært viktig å skape et åpent miljø der man ikke bare ser resultater av hva man selv gjør, men at hele produksjonslinjen er synlig. Arbeidsoppgaver av ulik vanskelighetsgrad skal by på utfordringer for individet, samtidig som fellesskapsfølelsen styrkes av at alle samarbeider om sluttproduktet.

De ansatte har ulik evne til å kommunisere og å uttrykke seg verbalt, og enkelte vil ha større behov enn andre for å kunne trekke seg tilbake til et skjermet arbeidsrom. Låven har derfor lukkete arbeidsrom i tillegg til de åpne sonene, og rommene er lydisolert slik at de kan benyttes på dager med langvarig støy fra maskiner i verkstedet.

Arbeidsplassen er for de fleste av oss også en sosial arena. For psykisk utviklingshemmede er den kanskje viktigere enn for folk flest ettersom sosial aktivitet utenom arbeidstid ofte begrenses av tilbudet fra det offentlige. Det er derfor viktig at arbeidsplassen administreres av ledere med kunnskap om psykisk utvikling, som legger tilrette for mellommenneskelig aktivitet i tillegg til arbeidet.

Samtidig som det skal gis rom for sosial aktivitet er det svært viktig at arbeidsplassen har et profesjonelt uttrykk. Psykisk utviklingshemmede møtes ofte av fordommer, og uvitende vil gjerne anta at det dreier seg om en "tiksom-arbeidsplass". Det vil svekke selvfølelsen dersom fordommene gis grobunn for hos den ansatte rundt autensiteten til arbeidsplassen.

"Jeg kan være helt normal, men da blir jeg så sliten etterpå. Det er gørrslitsomt."

- person med Aspergers syndrom

Programoversikt (nettoareal)

1. etasje		818
	Treverksted	460
	Verkstedareal	330
	Lager	88
	Kontor	17
	Våtrom	22
	Kantine og undervisning	358
	Kantine	200
	Kjøkken	27
	Undervisningsrom	40
		55
	Våtrom	36
2. etasje		674
	Treverksted	192
	Lukket arbeidsrom	25
		28
	Åpent arbeidssone	32
		92
	Lager	15
	Sykkel/ski	482
	Verkstedareal	340
	Kontor/resepsjon	33
	Lager	25
	Verareal	28
	Utstillingsareal	56
Underetasje		345
	Lager	300
	Teknisk rom	45
Totalt		1837

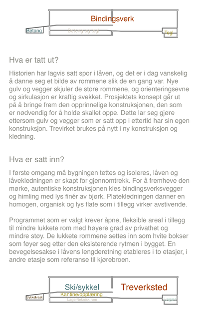

Boligene

Form

Takformen er en nytolkning av det eksisterende takmangfoldet på gården. De ulike bygningene har alle unike tak som følge av varierende takvinkler og lysinnslipp. Våningshuset har i tillegg både halvvalm- og valmtak. I møtet mellom boligbygningen og låven er det i tillegg en markant åpning i låvetaket der låvebroen tidligere befant seg, og den nye bygningens takform er et forsøk på å skape et samspill mellom de ulike bygningene.

Leilighetene er gjennomlyst og åpner seg mot nord og tunet i sør. I fasaden er det skapt et relieff som følge av at kjøkken og stue, i betong, "penetrerer" trefasaden.

Taket er kledd med vertikalt lektepanel bortsett fra på de to takflatene i midten av bygget der det er minst helning, her benyttes en trapesprofilert metallkledning. Lektepanel opptrer sporadisk på de ulike driftsbygningene på gården, der det på et tidsppunkt har oppstått behov for en tettere kledning. Takutstikket består kun av kledning og lekt og gir dermed taket et "lett" uttrykk.

Plan

Bygget inneholder fem 2-romsleiligheter i tillegg til en fellesenhet i første etasje. Fellesrommet er en større variant av leilighetene og kan benyttes til sosiale formål av beboerne og til større anledninger. I tillegg kan den lånes av beboernes familier ved overnattingsbesøk.

Overgangen fra ung til voksen er like viktig for psykisk utviklingshemmede som for alle andre, og flytting til egen bolig er et stort skritt mot selvstendighet. Det er viktig at boligen føles "egen", at man har egen inngang med navneskilt på døren og muligheten til å sette preg på sin leilighet. Alle har derfor sin egen inngangsdør fra tunet, i andre etasje fra en utvendig svalgang. I leiligheten er den ene langveggen hul, og inneholder forskjellig møblement. Den hule veggen lar seg åpne og lukke med skyvedører etter behov. På denne måten er det enkelt å ha besøk uten at leiligheten virker tom når man er alene. Særlig i tiden kort etter utflytting fra barndomshjemmet vil mange ha hyppige besøk og overnattingsbesøk fra familiemedlemmer. I leilighetene i andre etasje utnyttes takformen til hemser med ekstra sengeplass.

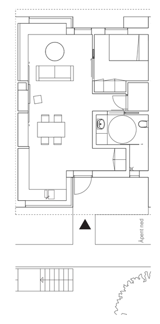

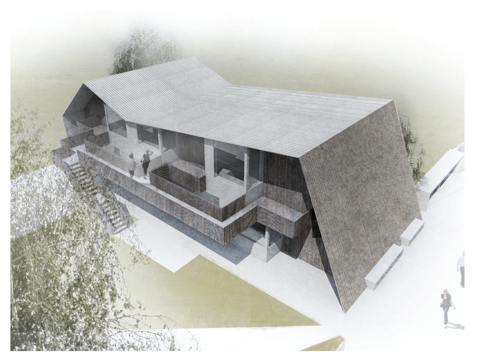

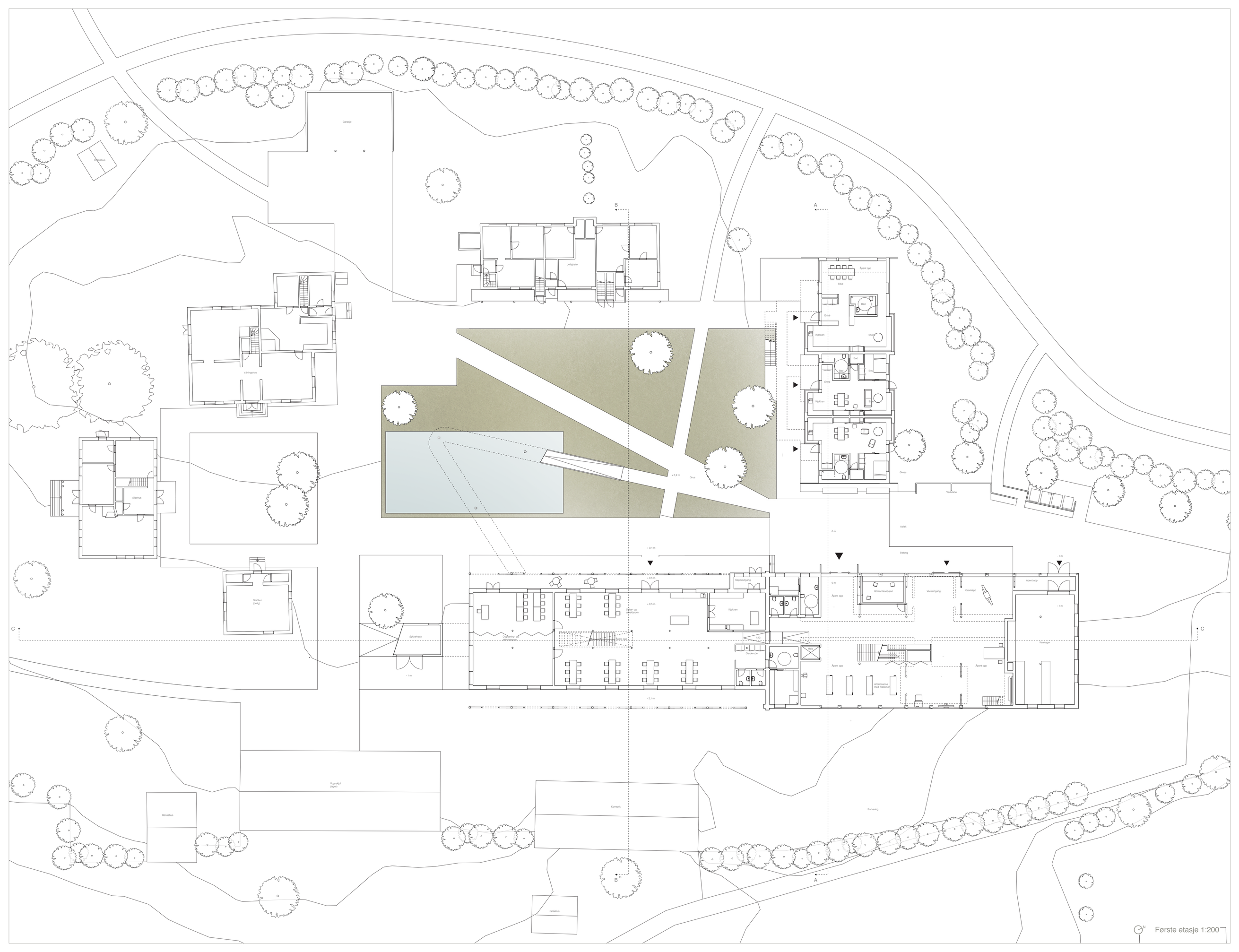

Første etasje 1:200

Første etasje

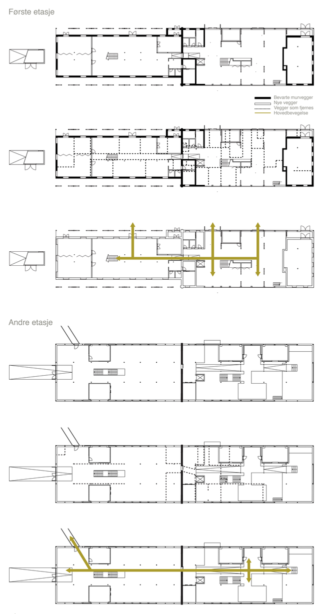

Andre etasje

Låvens historie

Melkeproduksjon, fra begynnelsen av 1900-tallet til 1953

Gjønnes gård drev med melkeproduksjon i stor skala. Murdelen mot sør ble reist på begynnelsen av 1900-tallet, og denne rommet omtrent 50 melkekuer. Dette er et høyt antall, til sammenlikning har norske melkebønder i dag gjennomsnittlig 20 melkekuer.

Stallen befant seg i murdelen mot nord. Hester var nødvendig for å distribuere melk (to ganger daglig), til å hente is på Bærums Verk om sommeren (for å kjøle ned melken) og i jordbruket.

I midten av låven var det grisehus.

Mange dyr krever mye fôr, og hele kornproduksjonen på Gjønnes gikk til dette. I tillegg var det nødvendig å kjøpe inn store mengder fôr fra andre jordbruk. Låvens imponerende størrelse kommer altså av et usedvanlig høyt antall dyr og krav til høy lagringskapasitet for fôr.

Gjønnes drev et såkalt "skiftefjøs". Kuer produserer ikke melk før de har fått sin første kalv, og ved vanlig melkeproduksjon vil derfor en andel av kuene ikke produsere melk. I et skiftefjøs kjøper bonden melkeklare ungdyr og skifter ut kuene kontinuerlig slik at alle til enhver tid melker.

Brann, slutten av 30-tallet

Låven brant ned på slutten av 30-tallet. En ny og større låve ble bygget, og låven fikk formen den har i dag. Murpartiene fra tidligere, fjøset i sør og stallen i nord, var intakt etter brannen og ble inkorporert i den nye låven.

Andre verdenskrig

I tillegg til melkeproduksjonen drev Alf og Andreas Haslum, far og sønn på gården, et entreprenørfirma. Firmaet hadde et stort antall bygningsarbeidere, en arbeidskraft som var etterspurt av tyskerne under krigen. For å unngå at arbeiderne ble brukt i tråd med tyske interesser ble flere byggeprosjekter igangsatt på gården. Blant annet ble det bygget nytt stabbur, gravd ut kjeller i våningshuset og låven ble rustet opp.

Svineproduksjon, fra 1953 til slutten av 50-tallet

I 1953 ble melkeproduksjonen lagt ned og kuene solgt. I stedet ble det satset på svinekjøttproduksjon parallelt med kornproduksjon. Fôr til grisene ble skaffet ved å hente matavfall hos sykehus og bakerier i området.

Lagervirksomhet, fra slutten av 50-tallet til 80-tallet

Svineproduksjonen ble lagt ned, og låven ble benyttet som lager. I forbindelse med dette ble det opparbeidet nye, store gulvflater i låven. Blant annet ble det oppbevart et stort parti bøker. De nye lagerarealene medførte mye tilleggskonstruksjon.

Kontorutleie, fra 80-tallet til i dag

Store deler av låven ble transformert til kontorlokaler. Blant annet var Stabæk fotball leietaker før de flyttet til Telenor arena. Brorparten av de øvrige leietakerne er sportsagenturer.

På slutten av 90-tallet ble kornproduksjonen lagt ned, og jordene har frem til i dag blitt brukt til ferdigplenproduksjon.

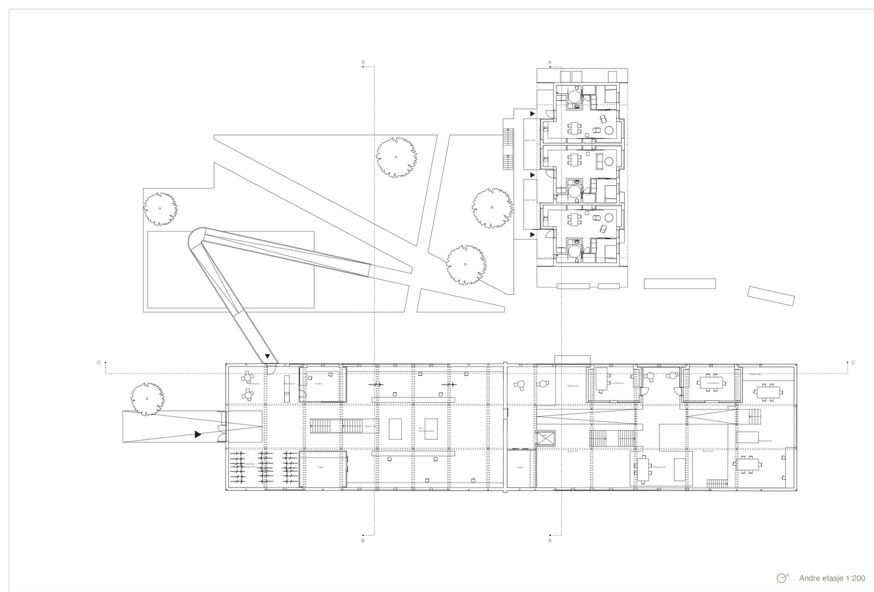

Andre etasje 1:200

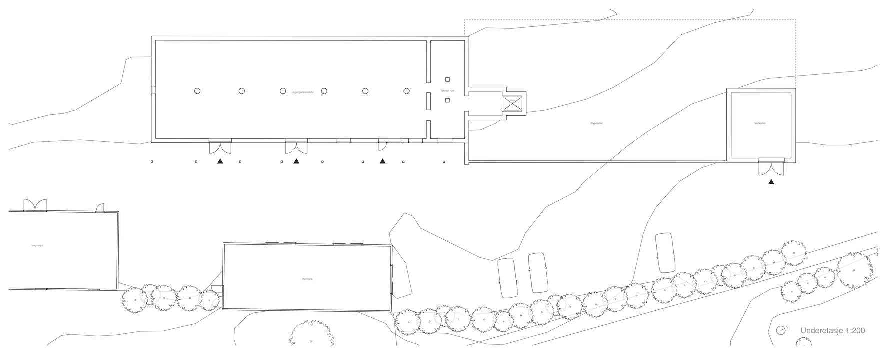
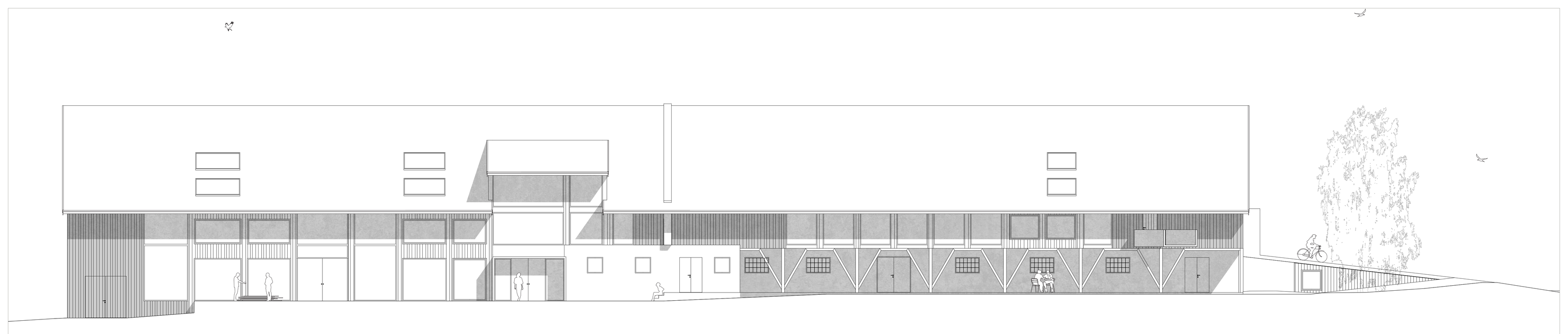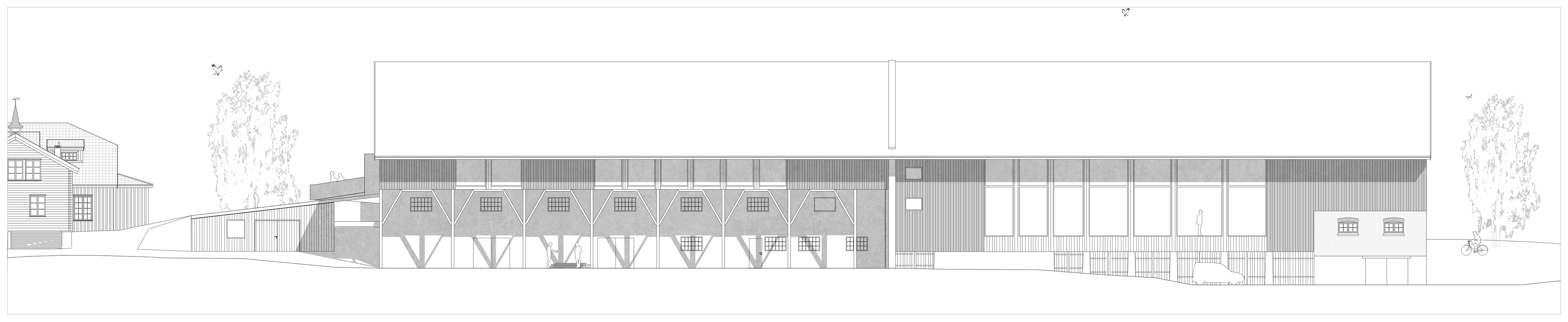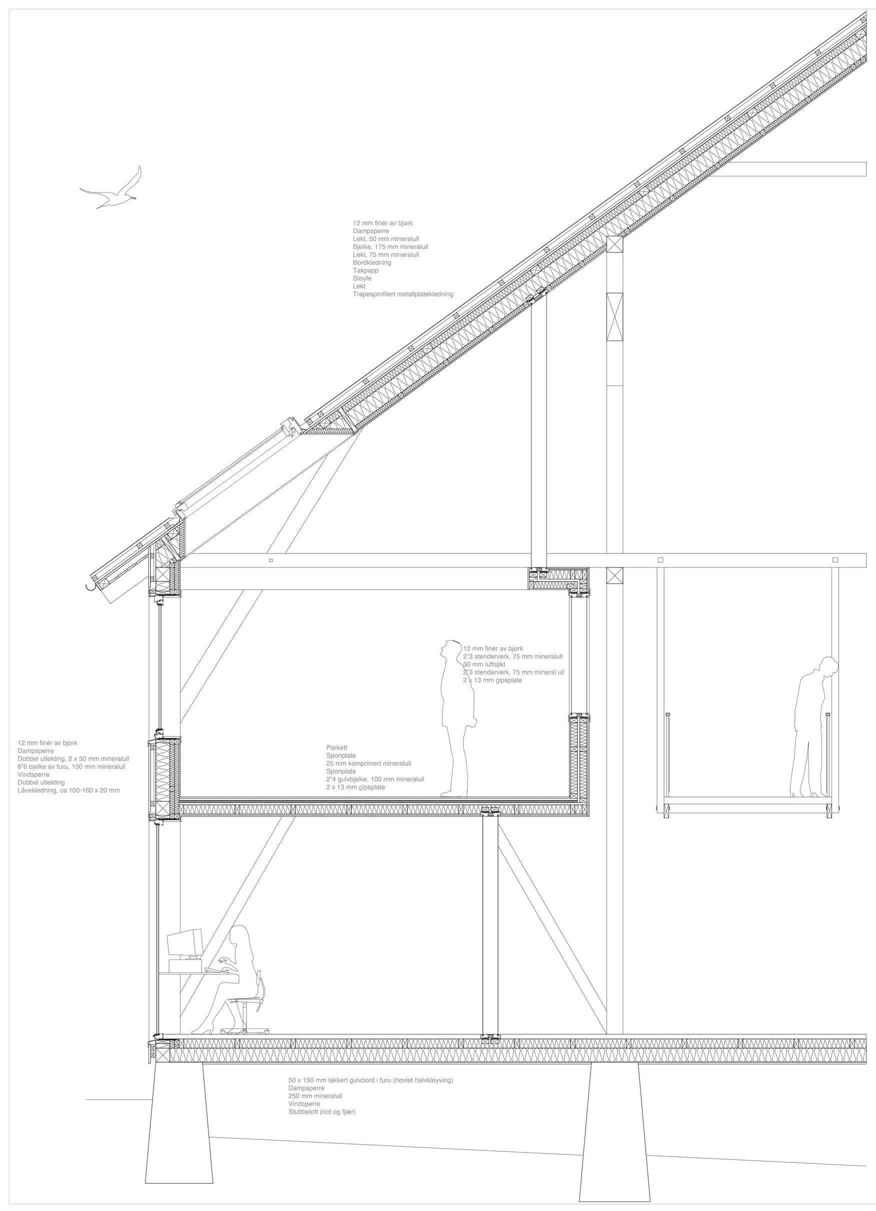
Underetasje 1:200